

Gestora provisional, llibertat vigilada i control a Montornès del Vallès (1939-1945)¹

Arnau González i Vilalta
Historiador

1. ANTECEDENTS: MONTORNÈS DEL VALLÈS (1931-1939)²

El municipi de Montornès del Vallès, situat a cinc quilòmetres de la capital del Vallès Oriental, Granollers, i a uns vint-i-cinc de Barcelona, constituïa, en la dècada dels anys trenta del segle XX, un clar exemple de centre agrícola i ramader³. Amb una població de poc més de 1.179 habitants el 1890 i 1.264 el 1930, el 35,7% es dedicava a les tasques del camp, centrades en gran mesura en el cultiu de la vinya⁴. Per altra banda, també eren de gran importància la producció de llet i, encara que en menor mesura però en progressió des dels anys vint, algunes indústries com la fàbrica Broch que el 1920 tenia 26 obrers⁵.

Aquesta configuració social feu que les lluites i pugnes entre propietaris agrícoles i treballadors de la terra impulsessin una important implantació de la Unió de Rabassaires entre els pagesos de la Vila, després de la seva fundació el 1922, a nivell nacional, i el 1925 a Montornès del Vallès. Precisament vinculat a aquesta organització, el que anys a venir esdevindria el segon president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, i principal fundador de la UR, establí una perllongada relació amb el municipi.

Tot i aquesta composició social, a partir de la proclamació de la II República Espanyola i de la instauració de la Generalitat de Catalunya, el 14 d'abril del 1931, les forces locals properes de la Lliga de Propietaris locals (afins a la Lliga Regionalista) dominaren el consistori de Montornès del Vallès. Així, en els comicis municipals del 12 d'abril, assolí la majoria dels vots Isidre Comas i Volart que, un any després, el 1932, dimitia i deixava l'Ajuntament en mans del regidor Jaume Bellavista i Dubon, que temps després esdevingué, ja en el primer franquisme, el cap local de Falange Española (FET-JONS).

Seguint la mateixa línia de domini dretà regionalista, en les eleccions municipals de gener de 1934, Josep Maymó i Saborit esdevingué el nou batlle, càrrec que, com veurem, recuperà temps després. En canvi, en les eleccions a

Corts del 28 de juny del 1931, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), assolí un alt percentatge dels vots: el 76,5%. En la mateixa direcció, en les úniques eleccions al Parlament de Catalunya, ERC aconseguí un suport ciutadà del 60,3% per un 37,5% de la Lliga, unes xifres molt semblants a les obtingudes el 16 de febrer de 1936⁶.

Aquest domini local dels sectors afins a la Lliga Regionalista de Francesc Cambó no impediren que el 6 d'octubre de 1934, la secció local d'ERC prengué el control del consistori i proclamés l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola. Aquesta proclama, del tot efímera, culminà el dia següent amb el retorn a l'alcaldia de Maymó i Saborit per acord del Comitè Revolucionari i, posteriorment, per ordre del cap militar de Granollers⁷.

Fins a l'esclat de la Guerra Civil, la vida local transcorregué sense grans alteracions. No fou fins al juliol del 1936, amb l'inici de la guerra, que es succeïren diversos fets de caire polític i violent. Així, a la mort del capellà del poble veí de Santa Quitèria i d'altres quatre ciutadans pels membres del Comitè Local de Montornès del Vallès, succeïren la crema de l'església i la disputa pel control de l'Ajuntament. Aquest últim extrem es produí quan, per ordre de la Conselleria de Governació, es decretà la constitució de tots els ajuntaments de Catalunya mitjançant la participació de totes les forces polítiques i sindicals antifeixistes. En el cas de Montornès, la Confederació Nacional del Treball (CNT) s'apropià de l'edifici consistorial i autoanomenà els seus membres com a únics representants de l'Ajuntament. Davant d'aquesta situació, es reclamà la intervenció de la Conselleria que, finalment, el mes d'octubre de 1936, aconseguí la constitució de l'Ajuntament amb un alcalde del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), Sebastià Torrents, i amb la següent correlació de forces: 3 CNT, 3 ERC, 2 PSUC i 1 UR.

Al marge d'aquest incident, la guerra es desenvolupà com a tants municipis catalans entre els bombardeigs, l'arribada de refugiats del nord d'Espanya (molt considerable en el cas de Montornès i del Vallès Oriental en general), la col·lectivització d'algunes terres i la presència de certs ciutadans partidaris del bàndol sublevat que s'amagaren fins a l'entrada de les tropes franquistes.

2. GESTORA MUNICIPAL I NOVES AUTORITATS FRANQUISTES⁸

Com a tot el país, l'entrada de les tropes franquistes a Montornès del Vallès, el 3 febrer de 1939 suposà la fi d'una situació política tan inestable com la republicana del període de guerra, per donar el tret de sortida a un nou ordre polític i social que havia de canviar en gran mesura molts aspectes de la vida local. La fi de la Generalitat, tot i la seva feblesa en els tres anys de conflicte, i la desaparició dels partits polítics i sindicats, marcaren un punt de no retorn.

D'aquesta manera, el llibre d'actes de l'Ajuntament testimonia aquest fet amb el següent text:

«En el pueblo de Montornés del Vallés a tres de febrero de mil novecientos treinta y nueve, con esta fecha se procede a transcribir el acta que copiada a la letra es del tenor siguiente:

Provincia de Barcelona.- Municipio de Montornés.- Auditoria de Guerra del Ejército de Ocupación.- Acta de Constitución Provisional de la Comisión Gestora de Montornés.- (...) III Año Triunfal.- D. Martín Hernández Teniente Honorífico del Cuerpo Jurídico Militar, en nombre del Excmo. Sr. General Jefe del Cuerpo del Ejército de Navarra nombró la Comisión Gestora Provisional de esta localidad, formándola los siguientes señores: Alcalde-Presidente: D. José Maimó Saborit.= Concejales: Teniente Alcalde, D. Juan Costa Saborit.= D. Mariano Viñallonga Maimó.= D. Pedro Ventura Bas.= D. Juan Lassús Colomé.= D. Jaime Molins Palau.= Secretario: D. Domingo Casas Llibre. Estos nombramientos tienen carácter provisional solo subsistirán hasta que por las Autoridades que designe el Ministerio del Interior se proceda a la constitución definitiva de dichas corporaciones»⁹.

Com diu l'historiador Martí Marín, "La construcció d'un model d'administració local era una peça més en el tauler d'escacs en què es desenvolupava la partida del poder: era un peó d'aquells que, mantingut en reserva i convenientment dirigit, pot arribar a convertir-se en reina i decidir el final"¹⁰. Era evident que, com en tot règim dictatorial, el control de totes les escales de poder esdevenia important. Tanmateix, el franquisme construí una estructura administrativa tan centralitzada que la transcendència de l'exercici del poder local disminuï en gran mesura. No obstant això, i en el cas de Catalunya encara més, la dificultat de situar persones de confiança i addictes al *Nuevo Estado* franquista als llocs de govern municipal determinà un exhaustiu control de les autoritats militars d'ocupació que dirigiren el primer franquisme català. Perquè, tot i aquesta secundarietat del poder local, era necessari que des del més petit municipi fins a la gran ciutat, els qui ocupaven els càrrecs locals fomentessin una adhesió sense escletxes.

Amb tots aquests condicionants, quan el gener de 1939 tota Catalunya restà ocupada per les tropes franquistes, es començaren a nomenar les Comissions Gestores Provisionals, que havien de dirigir els ajuntaments. A Montornès del Vallès, un cop les forces d'ocupació franquistes hagueren nomenat una primera Comissió Gestora el febrer de 1939, no fou fins l'octubre d'aquell mateix any que es nomenà una Comissió completa amb tots els càrrecs propis del nou règim. Així, si ja la primera Comissió recuperava alguns elements dretans propers a la Lliga, com Josep Maymó i Saborit, alcalde de 1934 a 1936 i ara de nou al capdavant del primer ajuntament franquista, els regidors escollits el gener de 1934, J. Costa i Saborit i Mariano Viñallonga i Maimó o el tinent

d'alcalde del 1931 i batlle el 1932, J. Bellavista i Dubon, ara cap de FET-JONS, la segona Comissió Gestora completava el quadre general de les múltiples autoritats franquistes:

Alcalde-Presidente, Jose Maymó Saborit
 Teniente de Alcalde, Juan Costa Saborit
 Concejal, Mariano Viñallonga Maymó
 Concejal, Pedro Ventura Bas
 Concejal, Juan Massús Colomé
 Concejal, Jaime Molins Palau
 Juez Municipal, Pedro Blanchar Riera
 Juez Municipal suplente, Salvador Vallvé Cusidó
 Fiscal Municipal, no existe nombramiento
 Fiscal Municipal suplente, no existe nombramiento
 Jefe de F.E.T y de las J.O.N.S, Jaime Bellavista Dubón
 Secretario local de F.E.T y de las J.O.N.S, Rafael Arizón R. de Aumente
 Delegado de Información, Joaquin Campañá Genovat
 Delegado de Auxilio Social, Salvador Vallvé Cusidó
 Delegado de C.N.S, Delfin Alsina Goxet
 Delegado Administrativo, José Puig Rosell
 Delegado Subsidio al Combatiente, Juan Ramentol Massó
 Jefe de Milicias, Esteban Monteis Terradas
 Delegado de O.O.J.J., Juan Saborit Pascual
 Delegado de Prensa y Propaganda, Emilio Castellanos Ubach
 Delegada Sección Femenina, Maria Campañá Sagristá
 Secretaria Sección Femenina, Montserrat Vellvé Riera¹¹

Per si aquesta llista de càrrecs no era prou exhaustiva, encara es nomenaren diferents juntes locals i comissions que havien d'eixamplar el control de les autoritats i portar a terme algunes gestions, i de les quals formaven part, per exemple, l'exalcalde Esteve Monteis i Corbera, batlle en el període 1910-1914 i en l'últim any de la Dictadura de Primo de Rivera 1930-1931. D'aquesta manera, el 1939 es nomenà la Comissió de *Subsidios Familiares Agrícolas*:

Jefe Comisión, Juan Ramentol
 Vocales, José Cuadras
 Lorenzo Pascual Cot¹²
 Secretario, El del Ayuntamiento

També el 1939 es nomenava la *Comisión Depositaria de Recuperación Agrícola*:

Presidente, Alcalde José Maymó Saborit
 Secretario, Secretario del A., Domingo Casas Llibre
 Representante de F.E.T y de las J.O.N.S, Pedro Pascual Cot

Agricultor, Buenaventura Viñallonga Bolart
Práctico en Agricultura, Esteban Monteis Corbera

Anys després, l'1 de desembre de 1943, es constituïa la Junta Local de Beneficència, ja amb el nou alcalde, i amb els següents integrants:

Presidencia, Alcalde D. Tomás Llonch Guri
Vocales natos: Rdo. Odon Plans Font
Sr. Maestro más antiguo, D. Ernesto Negre Vidal
Inspector Municipal de Sanidad, D. Juan Grau
Delegado de Auxilio Social, Srta. Carmen Ricart Torres
Vocales electos por el Ayuntamiento, Doña Eleuteria Armengol
Srta. Teresa (?)
D. Jaime Torrents
Sr. Concejal designado por el Ayuntamiento, Rafael Mogas y Esteban Monteys.

3. REPRESSIÓ, LLIBERTAT VIGILADA I MATHAUSEN

En el seu estudi d'obligada referència, Josep Maria Solé i Sabaté assenyala que durant els quinze anys en què es perllongaren els afusellaments de la repressió franquista (1938-1953) a Catalunya, catorze a la majoria del país, cap veí de Montornès del Vallès fou víctima de la barbàrie franquista. Així, a diferència de dinou municipis de Vallès Oriental, entre els que destaca Granollers amb 18 afusellats, Montornès restà al marge dels 72 morts de la comarca¹³.

Tanmateix, aquesta realitat no implicà que la repressió passés de llarg per Montornès, sinó que es realitzà amb d'altres fórmules previstes per la nova legislació de la Dictadura del general Franco. Així, el 22 de maig de 1943, el Ministerio de Justicia franquista dictava la constitució a tots els municipis d'Espanya d'una «Junta Local de Libertad Vigilada con objeto de observar y tutelar la conducta y actividades de cuantos se hallen en este término gozando de libertad condicional». Aquesta Junta que a Montornès del Vallès es constituí el 1944 seguí les ordres de la circular que es rebia a l'ajuntament el 15 de setembre d'aquell any, signada pel president de la *Junta Provincial de Libertad Vigilada* de Barcelona, Luis Ventalló Vergés. Segons aquest document, la Junta havia d'exercir un control absolut dels presos polítics alliberats i domiciliats al seu municipi. Era d'obligat compliment fer un cens mensual dels presos en llibertat vigilada, controlar la seva conducta i evitar que realitzessin «actividades contrarias a los intereses Nacionales»¹⁴.

Aquestes mesures obligaven els dinou alliberats vigilats residents a Montornès del Vallès a presentar-se mensualment davant de les autoritats municipals per rebre el vistiplau d'aquestes. Els alliberats eren:

<u>Nom i any naixement</u>	<u>Partit-Sindicat</u>	<u>Condemna</u>	<u>Allib.</u>	<u>Presó</u> ¹⁵
Claramunt Palé, Marcel·lí (1913)	PSUC	30 anys	27-IV-1944	BCN ¹⁶
Esparza Mercader, Lluís (1904)	-	30 anys	16-II-1944	Batalló ¹⁷
Esquirol Galbany, Joan (1903)	-	-	-	-
Feliu Urench, Josep (1870)	UR	-	-	-
Galbany Cuadras, Isidre (1907)	CNT	20 anys 1 d.	8-II-1944	Lleida
Galbany Ribalta, Isidre (1899)	-	6 anys 1 d.	20-VI-1944	BCN
Garcia Garcia, Sergi (1894)	CNT	6 anys 1 d.	1-VI-1944	BCN
Genovat Coll, Pere (1909)	-	6 anys 1 d.	5-VII-1942	BCN
Ginesti Terrades, Josep (1904)	ERC	-	-	-
Massó Jumbert, Francesc (1891)	30 anys	8-II-1940	BCN	
Mogas Pons, Esteve (1917)	CNT	-	-	BCN
Morales Llorens, Enric (1884)	-	3 anys	16-II-1944	BCN
Torné Escarré, Serafi (1910)	PSUC	12 anys 1 d.	1940	P. Misc.
Torrents Cargol, Josep (1903)	ERC	6 anys 1 d.	22-VI-1940	-
Torrens Moratona, Sebastià (1891)	PSUC	6 anys 1 d.	24-XII-1944	Teruel
Vall Serradell, Jaume (1898)	CNT	15 anys	16-III-1943	BCN
Vilalta Pujol, Saturnino (1889)	-	30 anys	-	BCN
Viñallonga Duran, Josep (1894)	ERC	30 anys	26-VI-1943	BCN
Viñallonga Viñallonga, Rafael (1895)	ERC	6 anys 1 d.	20-X-1941	Teruel ¹⁷

De la llista dels dinou alliberats residents a Montornès del Vallès es poden extreure algunes consideracions. En primer lloc, coneixem la filiació política de 12 dels 19, entre els quals predominen els militants d'ERC, 4 (21%)¹⁸, i de la CNT, 4 (21%), amb 3 del PSUC (15%) i amb 1 militant de la UR (5,2%). També cal assenyalar els càrrecs de responsabilitats polítiques ocupades pels alliberats durant la Guerra Civil. Així, hi trobem el jutge municipal (que no consta com a tal en la fitxa), 2 consellers de l'ajuntament, l'alcalde i el segon alcalde. Per tant, no podem parlar d'una repressió exhaustiva dels membres de l'ajuntament durant el període de guerra. En darrer lloc, podem analitzar les característiques dels repressaliats des del punt de vista laboral. A partir d'aquesta anàlisi, es fa evident que la immensa majoria dels ciutadans que foren empresonats per les autoritats franquistes eren pagesos i treballadors del camp de Montornès: 10 dels 19, és a dir, un 52%; 4 eren paletes (21%); 1, comerciant (5,2%) i 1, lampista (5,2%).

Pel que fa referència a la durada de les condemnes que es compliren a les diverses presons en les quals foren empresonats, les dades disponibles situen en els 3,73 anys de mitjana el temps de captiveri dels alliberats de Montornès del Vallès. No obstant, les diferències entre els alliberats són substancials, ja que passen dels quatre casos en què només hi restaren 1 any, els tres que hi passaren 2, un cas de 3 anys, dos de 4, i cinc que hi entraren el 1939 i en sortiren el 1944. També cal assenyalar que tres dels alliberats foren enviats a Batallons de Treballadors, un a Toledo, un al Quarter de Sant Agustí de Barcelona i un al

de Molló (Girona), mentre que un fou desterrat durant un breu període de temps a Torelló.

El control dels alliberats residents a Montornès del Vallès, com a la resta de Catalunya i de l'estat, no acabà amb la llibertat vigilada, sinó que només féu que començar. I és que cada mes s'havien de presentar a l'Ajuntament perquè les autoritats locals donessin com a bona la seva conducta. Aquest informe, posteriorment remés a la *Junta de Libertad Vigilada de la Provincia de Barcelona*, era la que determinava si algun dels alliberats patiria alguna mesura repressiva, com el desterrament. Uns informes que, juntament amb les llistes de la situació dels alliberats, no es donaren per finalitzades fins a la dècada dels seixanta del segle XX. En el cas de Montornès, l'arxiu municipal conté llistats dels alliberats dels anys 1944, 1951, 1953, 1954 i 1961¹⁹.

Com es pot extreure de la documentació consultada, la repressió franquista que seguí a l'ocupació de Catalunya, com havia anat succeint a la resta de territoris conquerits, tenia com a element bàsic d'informació la col·laboració de la població. Una circumstància especialment important en l'àmbit local, on cap figura no era prou coneguda per ser reprimida directament pels ocupants sense necessitar del testimoni dels habitants del poble. En aquesta tessitura és d'un gran interès per il·lustrar aquesta realitat la reproducció d'alguns informes realitzats per l'Ajuntament de Montornès del Vallès sobre la trajectòria política d'alguns dels repressaliats a petició dels Jutjats Militars. En primer lloc, reproduïxo l'informe enviat al Jutge Instructor del Jutjat Militar de Granollers, el juliol de 1939, del cas de Josep Viñallonga i Duran, cap de la Secció Local d'ERC en el període previ a la guerra:

Consecuente a su atto. De fecha 26 de Junio último, con respeto a la conducta y antecedentes de JOSE VIÑALLONGA DURAN, sobre los extremos contenidos en la misma, debo de manifestar lo siguiente:

1º- Ideología política y actuación con anterioridad al Glorioso Movimiento Nacional:

- a) Ferviente elemento de izquierdo-separatista.
- b) Jefe local del partido Esquerra Republicana de Cataluña.
- c) Propagandista en reuniones de sus ideas, en las elecciones de febrero del 36 acción directa a favor del Frente Popular, desempeñando el cargo de apoderado.
- d) Intervino en los sucesos revolucionarios del 34, como a Jefe del partido y Director del Comité que se constituyó apoderándose del Ayuntamiento, no habiendo sido procesado ni condenado.

2º- Durante el alzamiento Nacional:

- a) No tomó las armas en contra del mismo en ningún concepto.
- b) Nada con respeto a este extremo.

3º- No pesa sobre el informado responsabilidad de asesinato ni delito de carácter común.

4º- Su actuación frente al Movimiento Nacional era pública y notoria en todas sus demostraciones y según se afirma era de los que asistían a los fusilamientos que efectuaban los marxistas y que eran afectos a nuestra causa, en fin un identificado con el marxismo.

5º- Nombre de tres personas de reconocida adhesión a nuestra causa, Esteban Viñallonga Torrents, calle Luís Estapé, nº 15; Jaime Pi Armadans y Isidro Planchar Viñallonga, calle Riera nº 12.

Dios guarde a Vd. Muchos años.

Montornés del Valles Julio de 1939.

AÑO DE LA VICTORIA

El Alcalde,

Les dades dipositades a l'Arxiu Municipal confirmen que a part dels veïns que foren empresonats i que consten en els llistats d'alliberats, molts d'altres patiren un seguiment i una demanda d'informació per part dels jutjats militars que acabà amb penes de presó²⁰. A continuació reproduïxo l'informe enviat per l'Ajuntament de Montornès al Jutjat Militar de Granollers referent a Josep Viñallonga Canals:

Consecuente a su atto. De fecha 18 de Abril último, solicitando informes de los antecedentes político-sociales familiares y privados antes del G.M.N. del vecino de este pueblo José Viñallonga Canals, esta Alcaldía debe de manifestar lo siguiente:

Dicho individuo pertenecía a Izquierda Republicana no pudiendo significar el que suscribe de que individualmente hiciese nada en provecho de persona alguna, su conducta familiar y privada buena en absoluto, como a elemento integrante del comité de este pueblo²¹. En conjunto dicho comité le aseguraron que no le pasaría nada a pesar de que en este pueblo habían gobernado siempre las Derechas procurarían no hubiera venganzas, resultando que no desapareció ningún vecino, únicamente se llevaron de este pueblo uno llamado Sr. Moret que residía accidentalmente en este pueblo como a veraneante, sin que se pudiera averiguar si el comité de esta localidad estaba complicado; El Sr., Jefe de la Guardia Civil del puesto de Granollers ha remitido copia de la ficha que dice así: «José Viñallonga Canals, afiliado a Izquierda Republicana en año 1931, tomó parte en los sucesos revolucionarios de 1934, prestando servicio de arma larga proclamado el Estat Catalá desde el balcón del Ayuntamiento; al estallar el G.M.N. se opuso a la Causa Nacional formando parte desde los primeros momentos del Comité local, durante su mandato se prestaron servicios de ideología derechista, entre otras a Francº Sirvent de 1500 ptas. Y otra a Isidro Comas de 1000 ptas., practicaron registros domiciliarios, requisaron muebles y quemaron objetos religiosos, así como la Iglesia local, también fue llevada a cabo la detención y asesinato del vecino de Montornés D. Eduardo Moret, por el Comité de Mollet con complicidad del de Montornés,

también se trasladó dicho Comité a Santa Quiteria deteniendo y asesinando al Sr. Foixá, está conceptualizado peligroso y desafecto a la Causa Nacional».

Adquiridos informes de vecinos idóneos de esta población se recaba de José Terradellas Cot, propietario que había sido Alcalde durante la Dictadura del General Primo de Rivera, que debido a la actuación del comité de este pueblo impidió por dos veces que el de Mollet se lo llevaran; otro llamado Sebastián Monteis Corbera, del comercio, afirma que gracias a dicho comité se ha salvado de la muerte por haber interpuesto sus energías a un comité que pasaba a recogerlo y una ocasión lo acompañaron a Granollers para ventilar una cuestión en el comité, aguardándolo hasta que se hubo aclarado el asunto regresándolo a esta localidad; el propietario José Cuadras Argemí, al llevarlo los del comité a Granollers para reintegrarse de una cantidad que poseía en la Caja de Ahorros para pago de lo que se le había impuesto; le dijo uno del Comité que lo acompañaba en el coche de que disponía dicho comité, que no tuviera miedo, puesto que habían determinado no matar a ninguno de los elementos de Derechas y que sabe que alguna vez había pasado por este pueblo algún coche de comités de otros pueblos diciéndole que en este pueblo habían gobernado siempre las Derechas y que había que liquidar a alguno, imponiéndose siempre los del comité de esta población.

Com es pot comprovar, l'actitud dels membres del Comitè Local durant els tres anys de guerra fou recordada pels que després del 1939 se situaren al costat del bàndol vencedor. Tot el que es va fer per evitar la mort dels més destacats membres de les dretes locals, el 1939 es compensava en el moment en què la repressió prenia la direcció contrària²².

Encara un altre exemple, en la figura del també membre de la CNT, Joan Massó Viñallonga:

«1º- Ideología política y actuación con anterioridad al Glorioso Movimiento Nacional:

- a) Simpatizante de las ideas izquierdistas.
- b) Afiliado a la C.N.T
- c) Propagandista de sus ideas en reuniones, en las elecciones del 36, no desempeñó cargo de apoderado ni de interventor.
- d) No se sabe interviniera en los sucesos revolucionarios del 34.

2º- Durante el actual alzamiento Nacional:

a) Tomó las armas voluntariamente ingresando como miliciano en la llamada Columna el Vallés regresando herido que según se dijo lo fue en el frente de Huesca, y, cuando fue llamada su quinta se incorporó, sin que se sepa si alcanzó graduación militar ni en que batallón prestaba servicio.

b) Formó parte del Comité de este pueblo que efectuaba requisas sembrando el terror por las armas.

3º- Se ignora haya contribuido en algún asesinato al igual si intervino en el cometido en la persona del Sr. Pou de Foixá

4º- Era por sus actividades como representante de la C.N.T F.A.I un conspicuo que inspiraba sospechas de su calaña»²³.

Precisament aquest últim cas il·lustra d'una manera explícita la importància de les autoritats locals en la repressió franquista, ja que un informe signat per l'alcalde i dirigit al Director de la Presó Cel·lular de Barcelona de maig de 1942 deia:

«En contestación a su comunicación (referencia Expte. 8779), tengo el honor de informar sobre si hay inconveniente aguarde en concepto de prisión atenuada la resolución del proceso que se sigue al recluso JUAN MASSÓ VIÑALLONGA, después de los datos adquiridos de la opinión de la mayor parte de vecinos de esta localidad, es de parecer no conceder semejante beneficio a dicho recluso, por resultar enojoso que otros vecinos de este pueblo con menos antipatías permanezcan en prisión»²⁴.

Tanmateix, els processos judicials empresos per les autoritats franquistes contra veïns de Montornès del Vallès encara s'estengueren a diversos habitants de la localitat, com Matilde Edo, que restà implicada en l'assassinat del capellà Tomàs Pous, de qui era serventa, al poble veí de Santa Quitèria²⁵; o el treballador basc de la fàbrica Broch de Montornès, Fernando Martín Rabaque. No obstant això, el cas més important entre els repressaliats que no foren alliberats fou el dels membres del Comitè Revolucionari Local de la CNT, els germans Joan i Marià Clivillers i Joan, que acabaren morint al camp d'extermini nazi de Mathausen²⁶. Com recull Montserrat Roig en la seva obra sobre la presència catalana als camps nazis, Marià morí el dia 2 d'abril de 1941 i el seu germà Joan, l'1 de desembre del mateix any²⁷.

4. EL CONTROL ABSOLUT O LA RECERCA DE LA FIDELITAT AL RÈGIM

Tanmateix, la demanda d'informes sobre els antecedents polítics dels veïns de Montornès no afectà només els que s'havien significat políticament d'esquerres o nacionalistes durant el període 1931-1936, i sobretot durant la guerra, sinó que també arribà als mateixos integrants de l'ajuntament franquista. En uns moments en què les autoritats d'ocupació no confiaven en ningú, quan molts intentaven apuntar-se al carro vencedor o tancar la seva militància antifeixista, es procedí a demanar avals de franquisme. En aquesta situació, per exemple, es trobaren diferents càrrecs municipals, com el de secretari de l'ajuntament. Així, el 15 de novembre de 1939 la Comissió Gestora nomenava Joan Costa Saborit *Concejal-instructor* per a "la depuración de

los Funcionarios administrativos de este Municipio”, circumstància que afectà el secretari Domènec Casas Llibre, titular del càrrec des de 1926, i que el 1943 va ser depurat.

Un any després, el 12 de febrer de 1944, el seu substitut, Pere Segarra Miret, reclamava un aval de bona conducta al Jutge Municipal i al cap local de Falange, que informava: “Que según los antecedentes obrantes en esta Jefatura, (...) es persona de buena conducta y antecedentes, no conociéndole ningún acto contrario al Movimiento por lo que se le considera adicto.”

Fins i tot un càrrec de tanta transcendència i, en principi, de gran fidelitat al nou règim com era el cap local de FET-JONS necessità un aval del secretari Casas Llibre abans que aquest fos depurat:

“DECLARO: que desde el año mil novecientos veinte y seis conozco y tratado al vecino de este pueblo JAIME BELLAVISTA DUBON, hombre de moralidad y buenas costumbres, el cual en todos momentos y actos que se han presentado ha sido un luchador enérgico a favor del triunfo de las Derechas, siempre que ha contribuido en la Administración Municipal de este pueblo ha sido en representación de los Partidos de Derechas, las cuales habían gobernado siempre ha excepción del período revolucionario, en este pueblo de Montornés del Vallés.

Esta es la verdad”²⁸.

A un nivell inferior també es demanaren informes positius de diferents treballadors vinculats a l'administració local, com fou el cas de l'empleada de Telefònica o del mestre Cayetano Rahola Quirch, del qual, el 29 d'octubre de 1939, l'alcalde de Montornès del Vallès expedia un aval que entre altres extrems deia: “no se sabe haya pertenecido a Partido político, ni haber hecho labor catalanista por ningún concepto”. Per altra banda, també es demanà informació sobre el mestre de Vilanova del Vallès, Francesc Camps. En aquest cas, cal assenyalar que les autoritats franquistes revocaren l'acta de segregació del municipi de Vilanova respecte al de Montornès. Tornant al cas del mestre, l'informe de l'encara alcalde de Vilanova resseguia de manera exhaustiva la militància dretana del mestre: militant de la Unión Patriótica de Primo de Rivera, odiat per les esquerres locals, amenaçat durant la guerra, emboscat, etc., per acabar “Su actuación antes, durante y después del G.M.N. ha sido neta y destacadamente españolista y católica”²⁹.

5. CONTROL SOCIAL I MESURES

Apart dels alliberats, dels que destacaren en política local i dels treballadors de l'administració local, el control de les activitats de la totalitat dels veïns del poble restà sota vigilància³⁰. Era imprescindible demanar un salconduit per poder viatjar a d'altres poblacions catalanes, com era de molta utilitat dema-

nar un aval de l'alcalde de la població per poder exercir qualsevol activitat econòmica, social, etc., o simplement perquè les autoritats franquistes tinguessin constància de la seva adhesió.

També es procedí a portar a la pràctica algunes mesures de gran transcendència com fou, el desembre de 1940, el trasllat dels cadàvers enterrats al cementiri civil laic construït durant la II República per traslladar-los al recinte parroquial. Per altra banda, el 1943 es realitzà un cens dels 13 habitants que posseïen aparells de ràdio, entre els quals cal destacar un exregidor d'ERC, Jaume Vilaplana i Jordana. En un altre sentit, el control també arribà a la documentació i biblioteques personals dels veïns, segons ordre del *Jefe del Servicio de Archivos y Bibliotecas* del 6 de febrer de 1939. Pel que fa referència al control de les activitats econòmiques i comercials del poble, s'aplicaren diverses multes a veïns que venien els productes agrícoles per sobre del preu establert. A més, l'aspecte agrícola de la població impulsà les autoritats franquistes a intentar controlar la producció dels agricultors. Així, l'Institut Català de Sant Isidre reprenia la seva representació dels propietaris després de la guerra, però ara sense cap oposició per part de la Unió de Rabassaires.

Pel que fa a l'economia de l'administració local, l'Ajuntament presentà un pressupost per al 1940 que, tot i l'estat precari de l'economia catalana i espanyola de la primera postguerra, augmentava en gran mesura comparant-lo amb el de deu anys abans. Així, tenint present el pas dels anys i el corresponent augment de les necessitats econòmiques, el 1933 el pressupost municipal era de 46.730,12 pessetes, mentre que el 1943 era de 63.156,12 pessetes.

Un altre punt a tenir en compte per tenir una visió real de l'estat de l'economia municipal és la matriculació de vehicles. Mentre en el període 1933-1939 hi hagué 44 matriculacions de vehicles, en el mateix interval de temps però del 1939-1945 només es van inscriure 8 vehicles, i encara 4 d'aquests, per la mateixa persona: Jaume Bellavista i Dubon, cap local de FET-JONS³¹.

6. CONCLUSIONS

Com he explicat al llarg de les pàgines precedents, la repressió del primer franquisme a Montornès del Vallès va tenir diverses intensitats. Com demostren els documents dipositats a l'arxiu municipal, les noves autoritats franquistes de Montornès no van provocar una ràtzia contra tots els militants de partits i sindicats d'esquerres i nacionalistes que en els anys de la II República desenvoluparen les seves activitats al poble. Així, les condemnes de presó acabaren en gran part dels casos en llibertat vigilada, tot i que persistís el control sobre aquelles persones al llarg de les dècades següents.

Per altra banda, pel que fa referència a la composició de les autoritats locals que a partir del febrer de 1939 composaren els nous quadres del franquisme a

Montornès del Vallès, cal assenyalar la destacada continuïtat de molts dels principals membres de la dreta local. Com en molts altres punts de Catalunya, la falta de militants locals de FET-JONS o d'altres partits espanyolistes i feixistes provocà que el franquisme hagués de recórrer als homes de la dreta catalanista, als propietaris, a la gent d'ordre. És a dir, als sectors socials que ja havien dominat la política local durant els anys 1931-1936 a partir d'eleccions democràtiques, però que ara ho feien amb el mandat de les forces d'ocupació franquistes.

Unes autoritats locals que teixiren un control sobre tots els aspectes de la vida del poble amb la inestimable col·laboració d'una població atemorida. Un control que sobretot afectaria el poder de resposta política i sindical de la important part de la població treballadora del camp. Un sector de l'economia local que passà, d'organitzar-se en la Unió de Rabassaires (i ERC), a restar sota el control més absolut dels propietaris i de les autoritats franquistes.

Notes

1. Aquesta comunicació és el resum d'una part de l'estudi històric que estic preparant en l'actualitat sobre el període 1931-1945 a Montornès del Vallès, guanyador de la Beca de Recerca d'Història Local 2004 concedida per l'Ajuntament de la vila.
2. Vull agrair les facilitats donades per l'arxiver de l'Ajuntament de Montornès, Nicolau Guanyabens, per accedir a la documentació dipositada a l'Arxiu Municipal.
3. Per als propietaris agrícoles de Montornès del Vallès veure PLANAS I MARESMÀ, Jordi, *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, 4, Ajuntament de Granollers, 1991.
4. Dades citades per POMÉS, Jordi, *La Unió de Rabassaires*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2000, p. 59.
5. POMÉS, J., *La Unió de Rabassaires*, p. 84.
6. Dades extretes de VILANOVA, Mercè, *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*, Fundació J. Bofill-La Magrana, Barcelona, 1986.
7. Per al coneixement biogràfic bàsic dels alcaldes del segle XX, tant de Montornès del Vallès, com de la resta de municipis del Vallès Oriental, és d'una gran utilitat la base de dades: *Diccionari biogràfic dels alcaldes del Vallès Oriental (1901-2000)*, consultable a la pàgina web del museu de Granollers.
8. L'estudi del primer franquisme al Vallès Oriental està especialment centrat en l'obra de GARRIGA I ANDREU, Joan, *Franquisme i poder polític a Granollers (1939-1975)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2004. Tot i això, també existeixen altres estudis circumscrits a municipis més petits.
9. Llibre d'Actes de l'Ajuntament de Montornès del Vallès, 2-II-1939, p. 60 (AMMV).
10. MARÍN, M., *Els ajuntaments franquistes a Catalunya*, Pagès Editors, Lleida, 2000, p. 59. Aquesta obra esdevé essencial per entendre l'evolució i gestació de l'administració local franquista a Catalunya.

11. Segons consta en un document dipositat a la carpeta "Correspondència 1940" de l'Arxiu Municipal de Montornès del Vallès (AMMV).
12. L. Pascual Cot era germà del primer cap de FET-JONS de Montornès del Vallès, Pere Pascual Cot.
13. J. M. Solé i Sabaté, *La repressió franquista a Catalunya 1938-1953*, Edicions 62, Barcelona, 1985. Jo he consultat l'edició revisada del 2003, p. 160.
14. Junta Provincial de Libertad Vigilada de Barcelona, Circular, Sección 6ª, Norma 36, 3º. (AMMV, Carpeta Llibertat Vigilada).
15. Segons les fitxes personals de cada alliberat en poder de la Junta Local de Llibertat Vigilada el 1944.
16. La indicació BCN respon a la Presó Model de Barcelona.
17. Aquest alliberat, resident al municipi veí de Vallromanes fou condemnat al Batalló de Treball de Toledo.
18. Cal tenir en compte que la Secció Local d'ERC de Montornès del Vallès tenia 40 militants el 1934.
19. El control era absolut respecte als alliberats, com ho demostra l'expedient de Marcel·lí Claramunt Palé que el 1944 demanà permís per traslladar-se a Tona per qüestions laborals. Foren necessaris informes positius de la Junta Local de Montornès, de l'Alcaldia, de la *Junta Provincial de Libertad* de Barcelona, per finalment aprovar el trasllat i el permís de mobilitat. Quasi vint anys després, la Junta Local encara continuava la seva tasca incorporant una nova alliberada provinent de Madrid.
20. En aquests casos no hi ha constància documental que testimonïi si van ser empresonats o no.
21. Segons consta al llibre d'actes de l'Ajuntament de Montornès, J. Viñallonga i Canals no era membre d'ERC, sinó de la CNT.
22. En uns termes similars, un informe de l'Ajuntament de Montornès del Vallès del 29-VIII-1939 remès al Jutge d'Instrucció Militar de Granollers es referia així a aquesta qüestió: «El Comité revolucionario que actuaba en esta población obraba siempre bajo la dirección del Comité ejecutor de crímenes de Granollers (...)», AMMV, Junta de Llibertat Vigilada.
23. AMMV, Junta de Llibertat Vigilada, 14-X-1939.
24. AMMV, Junta de Llibertat Vigilada.
25. M. Edo fou desterrada a Formiche Bajo (Teruel).
26. Segons notícia del diari comarcal del Vallès Oriental, *El Nou 9*, del 5-V-2005.
27. ROIG, M., *Els catalans als camps nazis*, Edicions 62, Barcelona, p. 450.
28. AMMV, Correspondència 1940.
29. AMMV, Junta de Llibertat Vigilada (Diversos).
30. Els fons de l'AMMV contenen diferents llistats sobre els antecedents polítics de diversos ciutadans de la població.
31. Tres d'aquests vehicles eren camions i s'utilitzaren per al transport de mercaderies. A més, es dona el cas que un d'aquests vehicles fou venut a l'alliberat Serafí Torné.